

Pregled znanstvenih i obrazovnih aktivnosti doc. Hrista Kyuchukova, DrSc., za postupak kandidiranja za profesora, u području 2.1.33. opće lingvistike

Proučavanje manjinskih jezika s ciljem poboljšavanja ovladavanja jezičnim kompetencijama ne samo tih jezika nego i većinskih jezika, novo je područje lingvističkoga istraživanja u 20. stoljeću. Uz tradicionalne genetskolingvističke pristupe sve više je razvidno da za kvalitetne i primjenjive rezultate valja izabrati suvremene sociolingvističke, pragmalingvističke, a posebno psiholingvističke i kognitivnolingvističke pristupe. U tome je pristupnik Hristo Kyuchukov dao posljednja dva desetljeća značajan doprinos.

Hristo Kyuchukov svojim je izborom završnoga rada na preddiplomskom studiju ("*Psihologo-pedagogicheski problemi na usvoyavaneto na bulgarskiya ezik ot deca s razlichen maychin ezik*" [Psycho-Pedagogical Problems in the Acquisition of Bulgarian Language by Children with Different Mother Tongue], 1990.) te dvaju završnih radova na diplomskim studijima ("*Podgotovka za ogramotyavane na deca v usloviya na bilingvizam*" [Preparation for Literacy in Conditions of Bilingualism], 1991., i "*Psiholingvistichni aspekti na ranniya bilingvizam*" [Psycholinguistic Aspects of Early Bilingualism], 1992.) pokazao izrazito zanimanje za probleme bilingvizma. Već je tada vidljiv njegov naglasak na odnosima manjinskoga materinskog jezika i jezika društvene sredine te izbor psiholingvističkoga pristupa rješavanju postavljenih problema.

Još je to vidljivije u temama dviju doktorskih teza. Općelingvistički je usmjerena teza "*Turkish and Gypsy Children Learning Bulgarian*" (1995.), a edukacijski teza "*Lingvodidaktichni problemi na rannoto bilingvalno obrazovanie*" [Linguodidactical problems of early bilingual education] (1998.). Dodaju li se tome teme habilitacijskih radova: "*Savremeni idei i podhodi za obuchenie po balgarski ezik na deca bilingvi v dvuezichna sreda*" [Contemporary ideas and approaches for Bulgarian language education to bilingual children] (1999.) i "*Pismenata rech na bulgarski ezik na uchenici Romi v III - V klas*" [Writing system of Roma students in Bulgarian language in grade 3–5] (2002.), vidljiva je autorova zbiljska predanost izabranom području istraživanja.

I dodiplomski radovi i doktorske teze i habilitacijski radovi bave se ranim usvajanjem jezika i ističu nužnost uspostavljanja mehanizama traženja najboljih strategija za poučavanje jezika društvene sredine pripadnika nacionalnih manjina.

Ova je opsežna istraživanja nastavio u nizu radova, od onih objavljenih u međunarodnim i nacionalnim znanstvenim i stručnim časopisima i zbornicima radova do udžbenika. Rezultate istraživanja iznosio je na brojnim znanstvenim i stručnim skupovima. Ukupan broj od 114 knjižnih, 144 časopisnih i 115 ostalih izdanja govori o značajno više radova od zadovoljavanja minimalnih kriterija Sveučilišta Mateja Bela u Banskjoj Bystrici.

Predanost prenošenju znanstvenih spoznaja o poučavanju bilingvne djece vidi se u oblikovanju nastavnih predmeta na raznim sveučilišnim razinama te u čestom gostovanju na međunarodnim sveučilištima i u vođenju ili sudjelovanju u projektima.

Uvid u cjelokupan znanstveno-pedagoški rad Hriste Kyuchukova nedvojbeno pokazuje znanstvenika zamjetne radne energije i velike istraživačke znatiželje te neumornoga tragatelja za funkcionalnim rješenjima.

Premda je dio radova teorijski usmjeren, u podlozi je i u njima primijenjeno istraživanje jezika mladih govornika, najčešće romskoga jezika u bugarskom okruženju, ali i turskoga jezika, kojima obama autor superiorno vlada. Osim proučavanja romskoga jezika u bugarskom jezičnom okruženju autor širi polje istraživanja na ostale slavenske prostore, a potom i na druge europske multijezične prostore. Time se u istraživanja unose i druge jezične činjenice, odnosno nove razlike u kategorijalnome aparatu, iz kojih nužno proizlaze i drukčije moguće pogreške i teškoće u savladavanju jezika te drukčiji lingvodidaktički postupci.

Doc. Kyuchukov predložio je jedan rad na engleskom jeziku i četiri rada na bugarskom jeziku, za koje kronološki donosim autorov znanstveni doprinos.

U radu "*Etno-lingvodidaktika*" iz 1996. godine donosi širu kulturološku, povijesnu i lingvističku sliku Bugarske nužnu za razumijevanje iznesene problematike. Upoznaje čitatelje s osnovnim činjenicama o romskom i turskom jeziku kao arealnim jezicima u bugarskom okruženju, uključujući neke fonološke i morfološke, a koje se razlikuju od bugarskoga jezičnoga sustava te mogu biti zaprekom učenju bugarskoga jezika kao drugoga jezika. Analizira udžbenike turskoga i romskoga jezika ističući priloge temeljene na tradiciji etničke grupe te zaključuje da takvi prinosi u udžbenicima i čitankama doprinose boljem savladavanju drugoga (službenoga) jezika.

Autor donosi i vrijedne informacije o položaju različitih etničkih jezika u drugim dijelovima svijeta, od Švedske do Kine, čime omogućava šire zaključke o bilingvnosti. U posljednjem poglavlju komentira poteškoće u savladavanju pojedinih jezičnih razina, posebno leksičke i sintaktičke.

Ovim prinosom autor potiče pripremanje kvalitetnijih udžbenika jezika etničkih skupina, koji su preduvjet za stjecanje jezične kompetencije u drugom jeziku.

Drugi je rad iz 2001. godine s naslovom "*Razvitie na detskiya romski i detskiyat turski bilingvizam v Bulgaria*" [Vývoj bilingvizmu rómskych a tureckých detí v Bulharsku]. Značajan je doprinos rada u nekoliko zaključaka koji omogućavaju prilagođavanje početne nastave bilingvnoj djeci. Naime, jezične kategorije i uopće kategorijalni aparat koji dijete do početka polaska u osnovnu školu ne savlada na svom materinskom jeziku osnovna je zapreka kvalitetnom savladavanu upravo tih jezičnih kategorija u nastavnome jeziku. Provedena istraživanja romske djece u dobi od 6 do 7 godina pokazuju da su djeca komunikacijski kompetentna (u odnosu na svoju dob) na materinskom (romskom) jeziku, ali je to jezik s temeljnom govornom komunikacijom, a ne pisanom, pa susret s pisanim bugarskim jezikom na početku prvoga razreda osnovne škole nije samo osnovni jezični problem kakav uočavamo u sve bilingvne djece kao probleme promjene kodova nego i u sukobu koncepta pisanoga i govorenoga.

Treći je rad na engleskom jeziku, to je knjiga "*Turkish and Roma children learning Bulgarian*" [Turecké a rómske deti učiace sa bulharský jazyk] (2007.). Obuhvaća tri uvodna teorijska i metodološka poglavlja te četiri poglavlja kojima se donose spoznaje o načinima usvajanja fonološkoga, morfosintaktičkoga i leksičkoga sustava te narativne i komunikacijske kompetencije.

Analiziraju se ne samo lingvistički nego možda i više psiholingvistički problemi koje imaju djeca govornici manjinskih jezika. Iz lingvističkoga područja nužno je pristupiti kvalitetnim opisima manjinskih jezika te njihovu odnosu s većinskim. Još je više zadataka na psiholingvističkom području, kao i na sociolingvističkom, posebno na smanjivanju socijalnih tenzija između govornika manjinskoga i većinskoga jezika.

U zaključku autor donosi prijedloge za rad ne samo istraživača koji se bave drugim jezikom nego i autora obrazovnih politika u Bugarskoj. U tome važno mjesto treba posvetiti obrazovanju učitelja koji će ove nove programe trebati provoditi jer sadašnji sustav obrazovanja ih na to ne priprema. Dopuštam si ovdje reći da ni u

drugim zemljama nije bolja situacija te da npr. ni odgajatelji ni učitelji razredne nastave ni nastavnici nacionalnoga standardnog jezika u Hrvatskoj također nisu u svom obrazovanju pripremljeni za rad s bilingvnom djecom, a posebno ne s djecom romske manjine (dok podatci iz popisa stanovništva govore o gotovo deset tisuća Roma, a procjene o 30-40.000 Roma, među kojima je veliki broj djece koja se uključuju u obrazovni sustav).

Razvidna su autorova traženja najboljih načina usvajanja jezika društvene sredine ne bi li pripadnici manjina mogli što bolje razvijati svoje ljudske i intelektualne potencijale.

Na kraju knjige nalazi se bogat popis referenci, koji pokazuje autorovo izuzetno poznavanje međunarodne znanstvene i stručne literature o bilingvizmu i multilingvizmu te kognitivnoj teoriji.

Ova je knjiga izuzetno značajan doprinos ne samo bugarskoj znanosti nego i spoznajama o položaju i mogućnostima usavršavanja rada na usvajanju jezika društvene sredine pripadnika manjinskoga jezika bilogdje u svijetu.

Četvrti je rad knjiga objavljena 2008. godine na bugarskom jeziku "*Obuchenieto po bulgarski ezik v detskata gradina v usloviya na bilingvizam*" [Výučba v bulharskom jazyku v bilingválnej materskej škole]. Autor je usmjeren bilingvizmu u dječjem vrtiću, spuštajući dobnu granicu s vremena pred polazak u osnovnu školu kao značajnoga trenutka u usvajanju obaju jezika bilingvnih govornika na ranu predškolsku dob. Polazi od prikaza suvremenih tendencija u jezičnom poučavanju u dječjem vrtiću s naglaskom na bilingvnoj djeci te dalje razvija teorijski prikaz poučavanja drugoga jezika, u čemu je značajno uključivanje interkulturnoga obrazovanja.

U središnjem se dijelu donose cilj, zadatci i načela poučavanja bilingvne djece u dječjem vrtiću, a koriste se djeci prihvatljivi sadržaji i načini prijenosa tih sadržaja. Tako npr. djeca mogu kroz igru savladati zvukovnu stranu jezika, od izgovora pojedinih glasova do dikcije i intonacije. Za dijete izloženo dvama različitim fonološkim sustavima ovo je izuzetno važno. Ne valja zanemariti ulogu učitelja/odgajatelja, u kojega se djeca jezično ugledaju. Pred njim su dodatni zadatci u odnosu na monolingvnu skupinu djece.

Obrađuje se i odnos prema leksičkom usvajanju. Teoretičari se često teško opredjeljuju jednoznačno je li poznavanje te u vrijeme odrastanje i miješanje različitoga leksika bogatstvo ili dodatni uzrok zbunjenosti i jezične nekompetencije.

Autorova usmjerenost na najraniju dječju dob izuzetno je važna jer se prve jezične spoznaje stječu u prvim godinama života, pa su pogreške i propusti nastali u tome vremenu teško nadoknadivi kako u kasnijoj jezičnoj kompetenciji bilingvnih osoba tako i u aktivnom uključivanju u društvo.

Posljednja knjiga u ovome pregledu je e-knjiga "*Kognitivniyat podhod v obuchenieto po romski ezik (v preduchilishтна i nachalna uchilishтна vazrast)*" [Kognitivny pristup vo vyučovaní rómskeho jazyka (na predškolskej úrovni a na úrovni základnej školy)]. Teorijsko je polazište u suvremenoj kognitivnolingvističkoj teoriji, ciljni jezik analize je romski jezik, a dobna skupina su djeca u predškolskoj (195 ispitanika) i osnovnoškolskoj (45 ispitanika) dobi.

U sedam su poglavlja predstavljeni rezultati niza standardiziranih testova (npr. *Camden Picture Memory Test*, *DELV - Diagnostic Evaluation of Language Variance*), odnosno testova kojima se ispitivala semantička, sintaktička i leksička kompetencija, potom razumijevanje i čitanje tekstova, a uključeni su i intervjui s učiteljima.

Romskoj je djeci romski jezik izuzetno značajan u kognitivnom razvoju, što potvrđuju ne samo učitelji koji su Romi nego i neromski učitelji koji s njima rade. U tom je kontekstu i preporuka Vijeća Europe da se poučavanje romskoga jezika podigne na razinu poučavanja modernoga europskog jezika, što podrazumijeva standardizirane metode i pripremu standardološke literature za sve europske zemlje u kojima žive Romi. Ne smije se zaboraviti da su Romi migranti u velikom broju zemalja u Europskoj uniji te da se bilježi stalni visoki postotak odustajanja od daljnega školovanja (*drop-out*). Struka, pak, ponavlja da je poznavanje materinskoga jezika preduvjet za postizanje jezične kompetencije u drugim jezicima te time aktivnoga uključivanja u radne i demokratske procese. Sve ovo pokazuje da još ima puno posla u nalaženju boljih načina jezičnoga poučavanja.

U zaključku valja reći da je Hristo Kyuchukov svoj cjelokupan rad posvetio istraživanju mehanizama bilingvnosti i odnosa dvaju jezika - prvoga materinskoga, koji govornika smješta u etničku grupu ili manjinu, te drugoga jezika koji je službeni i omogućava smještanje u širu društvenu sredinu. Usmjerenost na učenje i poučavanje jezika u najranijoj dječjoj dobi rezultiralo je brojnim radovima koji imaju primjenjivost u stvarnome svijetu i mogu pomoći bilingvnoj djeci u podizanju razine jezične kompetencije, čime će se kao odrasle osobe lakše uključiti u društvo i svijet rada te ostvarivati svoja demokratska i ljudska prava.

Na osnovi predložene dokumentacije, navedenih činjenica, opsežnog i značajnog znanstvenog rada, publikacijskih aktivnosti, pedagoškog djelovanja te drugoga kreativnog izražavanja podupirem prijedlog za imenovanje doc. Hrista Kyuchukova, DrSc., za profesora na području 2.1.33. opće lingvistike.

U Rijeci, 24. veljače 2015.

prof. dr. sc. Diana Stolac

